

našnja vzgoja še pušča, da duha pogrezne v neko megleno ozračje in ga navdá z neplodno melanholijo in pesimizmom. K.

Zabavna knjižnica, XV. zvezek. Založila in na svetlo dala „Slovenska Matica“. V Ljubljani 1902. Tiskala „Katoliška Tiskarna“. 80. Str. 195.

V knjigi nastopajo trije pisatelji: Doljan, Pankracij Gregorec in Fr. Ks. Meško. Doljanova slika „Pogreb“ bi še ne bila tako dolgočasna stvar, tudi slog in jezik jo priporočata, a nedostaja ji tehniških in psiholoških momentov, brez katerih se nam kaže sličica precej malomarno zasnovana in završena. Snov sama na sebi je lepa, da, celo presrčna, na videz romantična, a v resnici gospoduje po visokih gorah med gorjanci čestokrat tako neizprosna realnost, ki jo marsikdo smatra za bajno romantiko, če jo sreča v spisih naslikano. — Pankracij Gregorec nam je napisal nekak odlomek obupanega življenja. Ves spis je podoben elegantni razbiti vazi: tuintam se bleščé lepe, barvane črepinje, a kakšna je bila posoda v celoti, tega ne veste. Dejanje je tako bogato, a tako nepremišljeno razkosano, kakor da je pisatelj pisal v raznih presledkih in danes pozabil, kje je postal z dejanjem včeraj. Slučaji se tako predržno ponavljajo in pri vsem tem je v njih še nekaj monotonega in enoličnega, da so res osebe v spisu „brez volje“, ker jih vodi samovoljno pisateljevo pero. Na mnogih krajih je pripovedovanje prepletено z duhovitimi, deloma satiričnimi, deloma zdravimi filozofskimi mislimi. Vsekako bo pisatelj, če bo malo bolj štedil z nepotrebnim dejanjem in se vestneje pomudil pri posameznih junakih in prizorih svojih, ustvaril še kaj tehtnega in krasnega. Nikar pa naj ne misli, da so najvišji življenski pojavi taki-le: Mediciniec se zaljubi v „šivankarico“ in ljubosumen se ustrelí . . . So še višji in imenitnejši, ki jih more ljudstvu razkrivati le mož jasnih idealov, mehkega srca in sanjave duše. — In tak mož je Meško. Recite, kar hočete, meni se vsaj zdi: Dve leti sem je Meško mnogo napredoval! In vsi ga radi in slastno beró, naj si so mu po svojem srcu in prepričanju bolj ali manj vdani, bližji ali oddaljeni. Meško je pisatelj, ki res zasluži vsestransko pohvalo — a pri ljudeh, kakršni smo mi Slovenci, je to nemogoče. Ali v bodočnosti, ko se bo še glasila slovenska beseda in še svetila slovenska misel, tedaj bodo sodili marsikaj drugače. Vse egoistične, nevoščljive, častiželjne, predrznogospodujoče osebnosti bodo izginile — ostalo bo le zdravo seme, a pleve bo že davno odnesla sapa pozabljivosti . . . Meško, kakor ga

imamo priliko brati in spoznavati sedaj, seje zdrava semena. To pričajo vse tri črtice, ki jih je priobčil v letošnji „Zabavni knjižnici“. To ali ono struno, ki zveni v teh spisih, smo že parkrat čuli iz pisateljeve pesniške duše, a tako čisto in jasno, s tako globokim občutkom še ni zvenela. Meškov pogled se neizrekljivo rad zataplja in potaplja nazaj v mladostne dni, saj je v njih „nekaj velikega, nekaj sladkega“. A dočim so bila mladostna razmišljanja v prejšnjih spisih le bolj splošna, začel je sedaj razkrajati s finim umetniškim čutom in globoko, neprekosljivo psihološko spretnostjo tudi podrobne dogodke iz svoje oboževane mladosti. Vsi ti dogodki, ko bi jih videli in brali drugje, bi se nam zdeli malovažni — ali ker so šli skozi Meškovo tenkočutno srce, vstajajo pred nami kakor veliki, pomenljivi trenutki, ki jih mi nismo preživeli — ali če smo jih — pa jih razumeli nismo. Pod vtiski Meškovih sladkosanjavih umetniškovisokih črtic človek sam zase tako lahko razmišlja tajnosti svoje duše. Zahoče se mu, da bi pisal in izpisal vsa tista vedno nemirna in nerazumljiva čuvstva svojega srca. Zaradi tega se ne čudimo, da so mlajši pisatelji posnemali in še posnemajo Meškov eleganten slog, njegovo pesniško dikcijo, razkošnost v izrazih in čudovito tehniko. Vse to je na njem jako zapeljivo pa tudi neprekosljivo. Ocenjali bi radi posamezne tri omenjene črtice — a naj zadržujejo te splošne opazke, ki jih izpopolnimo tedaj, ko nam vrli naš Meško izpolni željo po skorajšni skupni izdaji njegovih krasnih spisov.

Jelšanov.

„Rošlin in Vrjanko.“ Janka Kersnika zbrani spisi. Uredil dr. Vladimir Levec. Zvezek III. Sešitek prvi. Založil L. Schwentner. — Kersnik je slovenski roman uvedel v „salon“. A ta „salon“ je malomesten, tržki, razlikujoč se toliko od Jurčičevih prstonarodnih prizorov, kolikor se grajščinski dvor loči od kmečkega dvorišča. Njegovi junaki so „vajeni boljših krogov in boljše družbe“ (str. 10.), oni razumejo „nauk o etiketi“ (str. 18.), pisatelj nam predstavlja rodbine, v katerih imajo hčere „gubernante“, ter nam kaže „izobraženstvo“ v njegovih nazorih in v njegovem obnašanju.

V povesti „Rošlin in Vrjanko“ nas je povedel Kersnik na dolensko grajščino ob Krki. Ljudje, katere nam slika tu, so jako plitvi: niti enega globljega značaja ni med njimi. Vodilna misel, katero je vzel Kersnik iz narodne pesmi, je izvedena le deloma; v odločilnem trenutku zavije pisatelj v stran in naglo završi povest z nepričakovanim koncem.

Prijatelja Pavel pl. Lukić in dr. Vid Božan sta Vrjanko in Rošlin. Vid hoče vzeti Pavlovo mater in ogoljufati lahkomišelnega mladeniča v zvezi z materjo za njegovo dedščino. Mati — gospa Lorica — slednjič sama zavrže ženina, ko izve za neko njegovo nepošteno razmerje. Ljubimske spletke in lahkomišelnost razmerja mlajših in starejših oseb napolnjujejo celo povest. Tudi duhovnik nastopi v povesti, a skoro le toliko, da s to družbo popiva, dasi je vsekako najboljši značaj v celi družbi. Oba glavna junaka odkrito izjavljata, da nimata nobene vere (str. 36.), in njiju obnašanje je tudi takim nazorom primerno. Ko bi bil pisatelj vsaj Pavla dvignil moralno nekoliko višje! A ta snubi Zorko, med tem ljubkuje z Manico, in slednjič vzame — Klaro, in, kar je najbolj čudno: je v vsako zaljubljen. Tudi Vid pride prav čudno v usodni položaj, da snubi Pavlovo mater. Skriva hoče poljubiti guvernanto, a v temi se zmoti in objame — gospo Lorico (str. 49.)! Sicer pa moramo priznati, da pisatelj Vidov grdi značaj, ki nam ga slika, tudi obsoja: „Očito je, da mu je oni fatalistični materializem, ki se mu je v življenju zdel najprikladnejši kašipot, bolj vzgojil in razširil najgrše svojstvo, ki se nas že tako drži ter se bode na veke držalo našega žitja kakor koža života: — egoizem, sebičnost“ (str. 55.). Narodnost, katera se semtertja kaže v povesti, stoji na jako slabih nogah. O Vidu piše Kersnik: „Nosil je tudi . . . samo eden — in če smemo tako reči — abstrakten — ideal v prsih, ljubezen do svojega rodu; toda iz tega mu je prav tista že označena sebičnost rodila in gojila dober kos delomornega pesimizma.“ (Str. 56.). Slovani in nemškutarji v povesti sedé složno skupaj in se pogovarjajo o vinu in o ženskah. In tudi pojmi o ljubezni, katere goji ta družba, stojé jako nizko. „Kaj pa je ljubezen — spolovna ljubezen?“ poučuje Pavla njegov Mentor Vid. „Nekaj takovega kakor lakota! In lačen si, dokler nisi kruha sit!“ (Str. 61.) Z duhovnikom, gospodom Tomažem, je izkušal sicer izraziti pisatelj nekak višji etični moment, a storil je to tako medlo, da ne pride do veljave. Gospoda Tomaža hvali, češ „da on ve, da svet ne stoji na suhi črki svetega pisma, ampak na vročem krogotoku človeškega žitja“. (Str. 149.) In vendar kaže vsa povest, da na tem „vročem krogotoku“ svet ne stoji, ampak na njem p a d a!

Kersnikov slog je še iz „stare šole“. To je še ono pripovedovanje, katero objektivno izven sebe postavi svoj predmet in ga opazuje kot nekaj samostojnega, neodvisnega. Današnji pisatelji pa so zaprli oči in gledajo le v svojo

„dušo“. Ako se obe smeri združita, utegne nastati dober epsko-liričen slog. Sicer pa spada ta Kersnikova povest v vrsto onih „lahkih“ spisov, kateri pač zabavajo, a nimajo globljega pomena.

Dr. E. L.

HRVAŠKA.

KNJIGE „MATICE HRVATSKE“ ZA L. 1902.

Živko Bertić: **Ženski udesi**. Tri pripovedi. — Zabavna knjižnica „Matice Hrvatske“. Sv. CCLX—CCLXI. — 80. Str. 155. — Živko Bertić, mlad, nadarjen pisatelj, se je letos prvič pokazal med „Matičinimi“ pisatelji in napisal tri povesti iz narodnega življenja v Sremu. Ravni Srem do sedaj še ni imel svojega pisatelja, pa jih je tudi malo, kateri bi tamkajšnje življenje dobro poznali, ker so tamkaj pomešane prav različne narodnosti. Poleg domačina najdeš ondi Nemce, Madžare, Slovake, Čehe, razen katolikov so tukaj pravoslavni, luterani, kalvinci, celo nazarenci. V tem kraju je Bertić vzrasel, gledal tamkajšnje življenje z odprtimi očmi, zato ga pa tudi pozna kot malo kdo drugi, pozna ondotne navade in razvade. Razen tega je jezik Bertićev lep, v resnici naroden, pripovedovanje mu je lehkotno in neprisiljeno, slog dovršen. V teh treh povestih je opisal Bertić tri različne ženske značaje iz naroda in njih žalostno usodo. Vse tri trpé, vendar na različnem način. V prvi povesti „Paraskina sreča“ nam opisuje siromašno deklico Parasko, ki vzame ovčarja Janoša, v katerem vre strastna, vroča ogrska kri. Nekoliko mesecev po poroki je Janoš povse drugačen: svojo ženo ljubi, krotek je in srečen in z njim uživa tudi Paraska dneve tihe sreče. Kar ga neke sobote, ko je prihajal navadno od svoje črede domov, Paraska zastonj pričakuje. Zabredel je zopet v staro društvo, upijanil se je. Ko se strezni, ga je sram — vendar se ne poboljša, pije dalje in pada vedno globlje. Lepo je opisal pisatelj Paraskino požrtvovalno ljubezen in njeno krotko dušo, posebno ko dva dni svojega moža zastonj išče, dokler ga naposled ne najde v krčmi v družbi pokvarjenih žen. Še tedaj ga ljubi, odpustila mu bi vse in osmeli se, da ga pokliče domov, a on namesto da jo posluša, jo udari in onesveščeno vrže iz krčme. Od tedaj celih šest dolgih let je njeno življenje pravo trpljenje, Janoš pije vedno bolj, tepe jo in krega, a ona molčé trpi in ga ne zapusti, dokler ne prinesó nekega večera moža ubitega domov. A ona se „vratila u sobu, tu pala na krevet